

Oslo tingrett - TOSLO-2011-188627-17

Instans	Oslo tingrett - Beslutning.
Dato	2012-05-25
Publisert	TOSLO-2011-188627-17
Stikkord	22. juli-saken. Straffeprosessloven § 117, § 118, § 119, § 303, fotoforskriften § 3, § 5.
Sammendrag	Spørsmål om kringkasting av gjenstående vitneforklaringer og tiltaltes uttalelser til de gjenstående vitneforklaringene i 22. juli-saken samt kringkasting av de privatengasjerte sakkyndige og de rettsoppnevnt sakkyndiges forklaringer. (Sammendrag ved Lovdata.)
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-188627-17 (11-188627MED-OTIR/05).
Parter	Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Svein Holden, statsadvokat Inga Bejer Engh) mot A (advokat Geir Lippestad, advokat Vibeke Hein Bæra, advokat Tord Eskild Kvinge Jordet, advokatfullmektig Odd Ivar Aursnes Grøn).
Forfatter	Tingrettsdommer Wenche Elizabeth Arntzen, tingrettsdommer Arne Lyng. Meddommere: Ernst Henning Eielsen, Diana Patricia Fynbo, Anne Elisabeth Wisløff.

Retten har tidligere behandlet Norsk presseforbunds og Norsk redaktørforenings søknad om å kringkaste hovedforhandlingen i 22. julisaken. Tingrettens beslutning 9. mars 2012 (TOSLO-2011-188627-3) om verken å tillate tiltaltes forklaring eller sluttbemerkninger kringkastet, er stadfestet av lagmannsretten (LB-2012-46467) og senere av Høyesteretts ankeutvalg (HR-2012-740-U) med begrenset prøvingsrett. I beslutning 13. april 2012 (TOSLO-2011-188627-8) behandlet tingretten vitnene og de sakkyndige på påtalemyndighetens bevisoppgave av 16. mars 2012. Spørsmålet om kringkasting av vitner og privatengasjert sakkyndige på den endelige bevisoppgaven, i all hovedsak fra forsvarers bevisoppgave og påtalemyndighetens supplerende bevisoppgave etter forslag fra bistandsadvokatene, ble behandlet under hovedforhandlingen 14. mai 2012. Denne behandlingen ble i utgangspunktet tillatt kringkastet, nærmere bestemt innlegget fra pressekontakt Harald Stanghelle og innleggene fra aktor, forsvarer og koordinerende bistandsadvokater. Tiltalte fikk i forlengelsen av forsvarers innlegg ordet på egen anmodning, og retten avsluttet da kringkastingstillatelsen i tråd med kringkastingsforbudet 9. mars 2012. Denne situasjonen avdekket en problemstilling som tidligere ikke er drøftet eller vurdert av retten, nemlig hensiktsmessigheten av å tillate kringkasting av vitneforklaringer uten samtidig å tillate kringkasting av tiltaltes eventuelle uttalelser til forklaringene. Denne problemstillingen ble derfor behandlet før avslutningen av rettsdagen 16. mai 2012.

Pressens representant har argumentert for mest mulig kringkasting, det vil si både av vitneforklaringer og tiltaltes eventuelle uttalelser. Det er likevel fremholdt at det er bevistemået rettspsykiatri det knytter seg særlig stor offentlig interesse til.

Forsvarer har anført at tiltaltes kommentarer bør tillates kringkastet når vitners forklaringer kringkastes. Dette er nødvendig for å sikre kontradiksjon og en objektiv og balansert mediedekning. Vitnene skal belyse faktum og tiltaltes politiske motiver, noe tiltalte typisk vil kunne ønske å gi supplerende uttalelser til. Tiltaltes kommentarer har vært adekvate og ikke spesielt støtende når de ses i lys av handlingene i tiltalen. For så vidt gjelder de medisinske sakkyndiges forklaringer, vil det være spesielt betenkelig dersom tiltaltes kommentarer

ikke kringkastes, da de medisinske vurderingene handler om tiltalte. Med unntak av vitneførsel om psykiatri, anførte forsvarer subsidiært at vitnene bør kringkastes, selv om tiltaltes kommentarer ikke tillates kringkastet.

Aktor har anført at de hensyn som taler mot kringkasting av tiltaltes forklaring gjør seg gjeldende med samme styrke i forhold til hans kommentarer til bevisførselen i saken. Kontradiksjonen ivaretas i rettssalen ikke i media.

De koordinerende bistandsadvokatene har sluttet seg til aktors anførsler. De anførte også at tiltaltes uttalelser vil kunne være urimelig belastende for de fornærmede og etterlatte, og viste til hans kommentar til obduksjonsrapportene om at de avdøde ble skutt i hodet sist.

Retten bemerker:

Når det gjelder de rettslige utgangspunkter, viser retten til beslutningen 9. mars 2012 (TOSLO-2011-188627-3) pkt. 2, hvor det blant annet fremgår at partens eget ønske ikke er avgjørende for om tillatelse til kringkasting skal gis, og viktigheten at «man ved opptakene tilstreber objektivitet», jf. Straffeprosesslovkomiteens innstilling s. 379. Retten minner også om hensynet til at fornærmede og etterlatte ikke skal utsettes for «urimelig belastning», jf. fotoforskriften § 3.

Retten behandler først kringkasting av de gjenstående vitnene, jf. straffeprosessloven kapittel 10.

Det følger av straffeprosessloven § 303 at tiltalte «Etter avhør av hvert enkelt vitne og etter opplesning av hvert skriftlig bevis bør [...] få anledning til å uttale seg». Uttaleretten er begrunnet ut fra hensynet til kontradiksjon, og må sees som en forlengelse av tiltaltes forklaring. Retten mener begrunnelsen i beslutningen 9. mars 2012 for ikke å tillate kringkasting av tiltaltes forklaring, langt på vei gjør seg gjeldende for hans eventuelle uttalelser til gjenstående vitneforklaringer. Erfaringene så langt har vist at noen av tiltaltes uttalelser har vært av en slik karakter at mange kan ha oppfattet dem som særdeles krenkende og støtende, for eksempel da han utdypet sin «rett» til å angripe ungdommer på Utøya ved å vise til hvilke verv flere av de fornærmede hadde i AUF. Det samme gjelder hans uttalelser om selve drapshandlingene er særdeles støtende. Retten mener det vil være urimelig belastende for de fornærmede og etterlatte å utsette dem for kringkasting av slike mulige uttalelser. Retten mener videre at også hensynet til straffesakens formål gjør seg gjeldende med samme styrke når det gjelder tiltaltes uttalelser om sin ideologi.

Det gis følgelig ikke tillatelse til å kringkaste tiltaltes uttalelser til de gjenstående vitneforklaringene.

Retten er enig med aktoratet i at kontradiksjonen skal ivaretas i rettssalen og ikke i media. Retten har imidlertid et ansvar for å legge til rette for en balansert kringkasting som ivaretar hensynet til objektivitet. Dette må gjelde selv om det til syvende og sist er pressen selv som har hånd om hva som kringkastes. Retten mener derfor det vil være betenkelig å tillate kringkasting av gjenstående vitneforklaringer all den stund tiltaltes eventuelle uttalelser ikke tillates kringkastet. De gjenstående vitnene, for en stor del politivitner, helsepersonell, politikere og privatpersoner, skal forklare seg om etterforskningen, behandling og observasjon av tiltalte, politikk og direkte, eller indirekte forbindelser med ham gjennom blant annet det høyreekstremistiske miljøet. Slike vitneforklaringer vil typisk kunne foranledige uttalelser fra tiltalte.

Gjenstående vitneforklaringer tillates på denne bakgrunn ikke kringkastet. Dette innebærer en omgjøring av rettens beslutning av 13. april 2012 (TOSLO-2011-188627-8) i forhold til politivitnene fra etterforskningen, og betyr at politibetjentene Nissen, Uppheim, Seip, Sørensen og Sæther, ikke tillates kringkastet. En slik omgjøringsrett følger av fotoforskriften § 5.

Retten er innforstått med at det knytter seg særlig stor offentlig interesse til vitnene som skal forklare seg om rettspsykiatriske spørsmål.

Helsepersonellet som har behandlet tiltalte er underlagt kallsmessig taushetsplikt, og vitneforklaringer fra disse er avhengig av at den som har krav på taushet samtykker, jf. straffeprosessloven § 119. Slike forklaringer skal gå for lukkede dører med mindre det også gis samtykke til at forklaringen går for åpne dører, jf. bestemmelsens fjerde ledd. Det samme gjelder helsepersonell underlagt forvaltningsrettslig taushetsplikt, jf. straffeprosessloven § 118 tredje ledd, jf. § 117 annet ledd.

Retten har i beslutning 13. april 2012 (TOSLO-2011-188627-8) åpnet opp for at psykiater Randi Rosenqvists forklaring tillates kringkastet under forutsetning av at tiltalte samtykker til at hennes forklaring foregår for åpne dører. Tiltalte har samtykket i at Rosenqvists forklaring går for åpne dører, men har ikke samtykket i kringkasting av hennes forklaring dersom hans egne eventuelle uttalelser ikke tillates kringkastet. I og med at tiltaltes samtykke til åpne dører kan trekkes tilbake, tilsier hensynet til størst mulig åpenhet at tiltaltes

innvendinger mot kringkasting uten egne eventuelle uttalelser respekteres. Det samme gjelder vitneforklaringene fra det øvrige hensepersonell.

Også helsepersonellet fra Dikemark skal forklare seg om hvilke observasjoner de har gjort av tiltalte gjennom døgnkontinuerlig observasjon i tre uker. En slik døgnkontinuerlig observasjon er et betydelig inngrep i den personlige integritet, og retten mener hensynet til personvernet må gå foran hensynet til det forsterkede offentlige innsyn som en kringkasting innebærer. Tiltalte har foreløpig motsatt seg at helsepersonellets forklaringer kringkastes uten hans eventuelle kommentarer, noe retten mener bør respekteres.

Retten går så over til å behandle de privatengasjert sakkyndige og de rettsoppnevnt sakkyndiges forklaringer, jf. straffeprosessloven kapittel 11.

Det gis av samme grunner som redegjort for tidligere, ikke tillatelse til å kringkaste tiltaltes uttalelser til de privatengasjert sakkyndiges og de rettsoppnevnt sakkyndiges forklaringer. Retten mener imidlertid at hensynet til tilrettelegging av en balansert og objektiv kringkasting kommer i en noe annen stilling for så vidt gjelder disse sakkyndiges forklaringer. Det er ikke nødvendig å ta stilling til om straffeprosessloven § 303 også omfatter sakkyndiges forklaringer, idet hensynet til kontradiksjon uansett er et grunnleggende prosessuelt prinsipp. Det er likevel slik at det tilligger forsvarerne i deres prosedyre å fremføre argumenter for eller mot de sakkyndiges faglige vurderinger. Det tilligger ikke de sakkyndige å ta stilling til tiltaltes ulike forklaringer eller til selve hendelsesforløpet i saken. Retten viser også til at mange av de private sakkyndige er engasjert av forsvarerne. Når det gjelder de rettsoppnevnt sakkyndige, har de foreløpig gitt uttrykk for ulikt syn på tilregnelighetsspørsmålet, noe som i seg selv er egnet til å bidra til en balansert kringkasting om det spørsmål disse sakkyndige skal belyse.

Retten har etter dette kommet til at følgende privatengasjerte sakkyndige kan tillates kringkastet: Øyvind Strømmen (31. mai), Terje Emberland (31. mai), Tore Bjørge (31. mai), Frank Aarebrot (1. juni), Brynjar Lia (1. juni), Lars Gule (1. juni), Hanne Nabintu Herland (1. juni), Mattias Gardell (4. juni), Einar Øvereng (5. juni), Ulrik Fredrik Malt (8. juni), Sverre Torgersen (8. juni), Pål Grøndahl (11. juni), Einar Kringlen (11. juni), Tarjei Rygnestad (18. juni), Karl Henrik Melle (18. juni). Det er tidligere gitt tillatelse til kringkasting av Jørg Mørlands forklaring (25. mai).

De privatengasjerte sakkyndige har ikke vitneplikt, men forklarer seg etter avtale med vedkommende part. Retten har ikke grunnlag for å ta stilling til om det foreligger slik avtale med alle de nevnte sakkyndige. Det er videre mulig at sakkyndige ikke vil la seg engasjere dersom deres forklaringer kringkastes. Retten vil derfor kunne omgjøre kringkastingstillatelsen for så vidt gjelder sakkyndige som ikke vil la seg engasjere dersom deres forklaringer tillates kringkastet. Foreløpig har retten mottatt bekreftelse på at Strømmen, Emberland, Bjørge, Gule, Gardell, Øvereng, Winje og Holen samtykker til kringkasting. Lars Østby (1. juni) og Nikolay Brandal (4. juni) har uttalt at de ikke samtykker i kringkasting. Hensynet til sakens opplysning taler da mot at disses forklaringer kringkastes, og tillatelse til kringkasting gis derfor ikke.

Retten beslutning innebærer ingen endring i forhold til de rettsoppnevnte sakkyndige Torgeir Huseby, Synne Sørheim, Agnar Aspaas, Terje Tørrissen. De kan kringkastes på det vilkår om innlagt forsinkelse som ble fastsatt i retten beslutning av 13. april 2012 (TOSLO-2011-188627-8), slik at kringkasting av særlig personsensitive opplysninger om tiltalte og hans nærmeste kan vurderes fortløpende under deres forklaringer.

Retten tillater også kringkasting av forklaring til de rettsoppnevnte sakkyndige Dagfinn Winje og Are Holen. Også for disse setter retten som vilkår at det legges inn en forsinkelse fra opptak til kringkasting slik at kringkasting av personsensitive opplysninger om de fornærmede kan vurderes fortløpende.

På samme måte som tidligere innebærer en tillatelse til kringkasting også en tillatelse til fotografering på tidligere fastsatte vilkår.

Beslutningen er enstemmig.